

A RÉSZVÉTELI KÖLTSÉGVETÉS TÉRBELISÉGE BUDAPESTEN – LEHETŐSÉGEK ÉS KORLÁTOK II. RÉSZ

RIGÓCZKI GERGELY – KRISKA OLIVÉR

THE SPATIALITY OF PARTICIPATORY BUDGETING IN BUDAPEST
– OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS

Abstract

Building on the theoretical and institutional framework presented in the first part of this article, this study provides an empirical spatial analysis of the participatory budgeting programme in Budapest (2020–2025). The research aims to explore how the socio-economic structure and political preferences of the capital shape citizen participation, and whether the programme mitigates or reproduces existing territorial inequalities. The methodology relies on GIS-based spatial analysis of 1,108 geolocated proposals (out of 2,595) and multivariate statistical tests (partial correlation, Mann-Whitney U test, Herfindahl-Hirschman Index). The findings reveal a marked center-periphery dichotomy: inner districts receive significantly more proposals relative to their population than outer areas, confirmed by a concentration index of 0.5. Statistical analyses highlight that participation shows a strong positive correlation with service density ($r=0.747$) and income levels ($r=0.628$). A novel finding is the impact of political preferences: data indicate higher engagement in districts with a strong opposition base, while areas supporting the pro-government or radical right parties show significantly lower participation. This suggests that the exercise of the “right to the city” is currently culturally and politically uneven.

The study also identifies technical aspects of procedural injustice. Network analysis of physical voting locations (15-minute isochrone zones) shows that democratic infrastructure covers almost exclusively the inner districts, leaving peripheral areas as “deserts.” This results in the systemic exclusion of social groups affected by the digital divide. Similarly, the spatial distribution of implemented projects (for example, bicycle stands, drinking fountains) follows inner-city clusters, further exacerbating distributive disadvantages.

The conclusion argues that, in its current form, participatory budgeting in Budapest exhibits the “Matthew effect”: resources and decision-making power concentrate in already active and advantaged central areas. To restore spatial justice, the paper proposes a specific policy intervention: the introduction of “spatial quotas” or idea zones (inner/outer zones). Such a mechanism would ensure a fairer allocation of resources, enforce the targeted inclusion of peripheral areas, and secure recognitive justice for local communities in urban development decision-making.

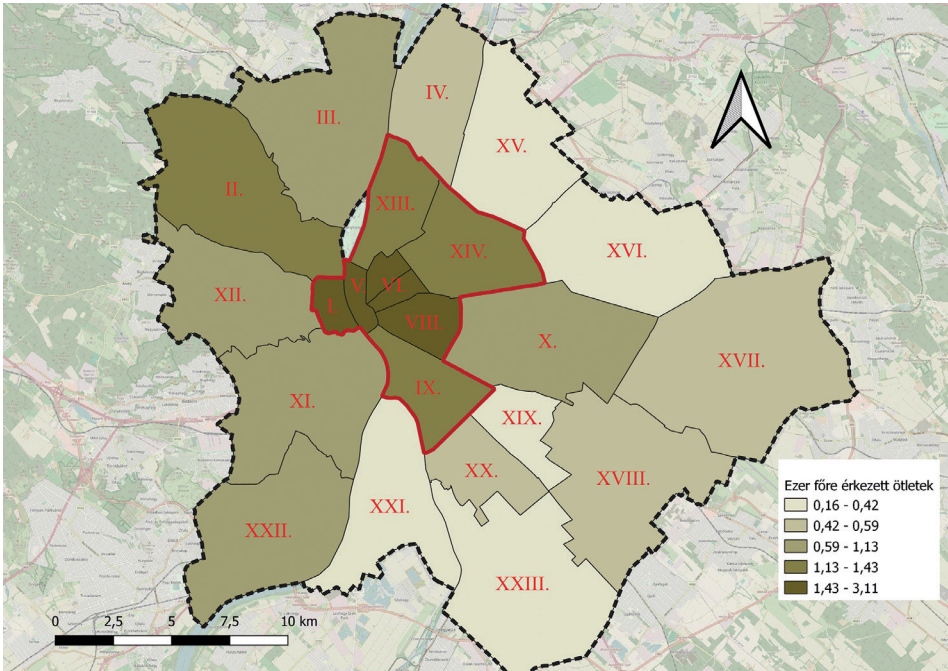
Keywords: spatial inequality, participatory budgeting, GIS analysis, political sociology, spatial quotas, procedural justice

A fővárosi közösségi költségvetés térbeli jellemzői

Az elemzett beérkező 2595 ötlet közel fele, 1108 darab köthető szűkebb földrajzi helyhez, konkrét kerülethez vagy valamilyen megnevezett térhez, területegységhez, utcához. A következőkben ezeknek a beérkező ötleteknek területi megoszlását vizsgáljuk kerületi szinten.

Nemzetközi tanulmányok mutatnak rá, hogy a részvételi költségvetések a kevésbé fejlett térségek felé irányíthatja a forrásokat (CABANNES, Y. 2004). Ugyanakkor azt vizsgálva, hogy a budapesti program során ezer helyi laksora vetítve hány ötlet érkezett (1. ábra).

Azt láthatjuk, hogy arányaiban a belsőbb kerületekre érkezik több ötlet, míg Budapest külvárosi kerületeire arányait tekintve jóval kevesebb. Tehát a belsőbb kerületre több ötletet küldenek be, ami persze nem feltétlenül jelenti azt, hogy a belsőbb fővárosi kerü-

1. ábra Az összes kategóriába érkezett ötletek száma kerületenként ezer főre vetítve 2020 és 2025 között.

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés, 2025

Figure 1 Number of ideas submitted to all categories per district per 1,000 inhabitants between 2020 and 2025.

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025 Ideas submitted per capita

letek lakói aktívabbak, jobban hajlandók a részvételiségi programokban valóban részt venni, hiszen 1–1 kerületre máshonnan is érkezhets ötlet. Ugyanakkor az, hogy a helyi kis- illetve nagy ötletek viszonylag népszerűek, jól mutatja azt, hogy sokan a szűkebb környezetükben gondolkodnak, annak problémáit és megoldási lehetőségeit látják, keresik leginkább. Tehát összességében fennállhat kapcsolat abban, hogy egy kerületre hány ötletet nyújtanak be és az ott élő emberek mennyire vesznek részt a programban. A fővárosi szintű közösségi költségvetés ez alapján a belső pesti és összességében a budai kerületekben népszerűbb, mint a külső pesti kerületekben. Oda kevesebb emberhez jut el, kevésbé vesznek ebben részt.

A térbeli különbségek jobb érzékeltetéséhez két csoportra osztottuk a főváros kerületeit, külső és belső kerületekre. A belső kerületekbe kerültek azok a kerületek, amelyek nem érintkeznek a főváros külső közigazgatási határával, ezt a rendező elvet a X., XIX., és XX. kerület esetében módosítottuk, az ő esetükben a belvárostól való nagy távolságuk miatt a külső kerületek csoportjába kerültek. Ugyanakkor pl. a II., III., XI. kerületek, amelyek egyértelműen rendelkeznek belsőbb kerületrészekkel is, szintén a külső kerületekhez kerültek besorolásra. Mindez némileg torzíthatja az eredményeket az ötletek kerületen belüli elhelyezkedése okán, de ezt a 4.5 fejezetben részletesen elemezzük. Így tehát 10 db belső kerület tömöríti a lakosság 38%-át, míg a külső 13 kerület a főváros lakosságának 62%-át tartalmazza.

Ezen felosztás alapján a fővárosi program négy éve során a belső és a külső kerületekre beküldött ötletek Herfindahl–Hirschman koncentrációs indexe 0,5. Ha évenként nézzük, az index mértéke nem változik, vagyis a nem figyelhető meg dekoncentráció

az idő elteltével. Mindez persze azt jelenti, hogy a létrehozott két csoportban nagyjából azonos számú ötlet található, de itt fontos hangsúlyozni azt, hogy az ötletek 50%-a jut a lakosság 38%-ára a belsőbb kerületek esetében. Kérdés tehát, hogy milyen főbb tényezők formálják és hozzák létre az alaproblémát, mely szerint jóval több ötlet érkezik Budapest belsőbb kerületeire.

Ezen területi különbségeket eltérő tényezők erősíthetik, alakíthatják. A kerületenként számított egy főre jutó ötletek száma, és az ezer főre jutó regisztrált szolgáltatások között például 0,74-es, erős korreláció figyelhető meg ($r=0.747$; $p<.001$; a korrelációs vizsgálatokban a kerületek lakosság száma kontrollváltozóként szerepelt). Tehát ez alapján – kerületi szinten –, ahol több a szolgáltatás azokra a területekre több ötlet érkezik. A belvárosi kerületekre, ahol több vállalkozás foglalkozik szolgáltatással több ötlet érkezik. Ezekbe a belsőbb kerületekbe a külvárosi kerületek lakói is sokszor megfordulnak munkába/iskolába menet, vagy ha szórakozni szeretnének, így vélhetően sok ötlet érkezik ide a külsőbb kerületek lakói által is, tehát a **térhasználati** jellemzők fontos **tényezők** számítanak.

Az egy lakosra jutó belföldi jövedelem és az ötletek száma közötti korreláció ($r=.628$; $p=0.002$). Mindez még nem jelenti azt, hogy akik magasabb jövedelemmel rendelkeznek szívesebben vesznek részt aktívan a közösségi költségvetésben. Ugyanakkor mutatja azt, hogy potenciálisan **jövedelmi – gazdasági tényezők** is befolyással lehetnek a térbeli eltérésekre. Mindezt korábbi tanulmányunk során interjúpartnereink is megerősítették, csakúgy, mint a különböző **társadalmi – demográfiai tényezők** szerepét, mint, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők vagy a digitális tevékenységekben jártasabbak nagyobb mértékben vesznek részt a programban (RIGÓCZKI G. – KRISKA O. 2025). Így tehát ezen tényezők térbeli eltérései is okozhatják a kerületek közötti különbségeket a beküldött ötletek számában.

Közepes korreláció figyelhető meg abban is, hogy milyen mértékű a **társadalmi, kulturális aktivitás** az adott kerületben. A 100 lakosra jutó rendszeres művelődési formákban résztvevők és a benyújtott ötletek száma között 0,56-os, míg a 100 lakosra jutó alkotó művelődési közösségek tagjai között 0,34-es parciális korreláció mérhető. Ezen értékek értelmezésekor azonban figyelembe kell venni, hogy az összefüggés vélhetően nem közvetlen ok-okozati kapcsolatra utal, hanem strukturális tényezőkre vezethető vissza. Elképzelhető, hogy a magasabb kulturális aktivitás és a közösségi költségvetésben való intenzívebb részvétel egyaránt a kerület kedvezőbb általános szolgáltatási ellátottságából és infrastrukturális fejlettségéből fakad. Ahogy TAGAI G. (2021) rámutat, a közérdekű szolgáltatások minősége és elérhetősége térben egyenlőtlen, így a kulturális intézmények sűrűsége és a bennük való részvétel gyakran indikátora egy eleve jobb helyzetben lévő, aktívabb lakossággal rendelkező térségnek.

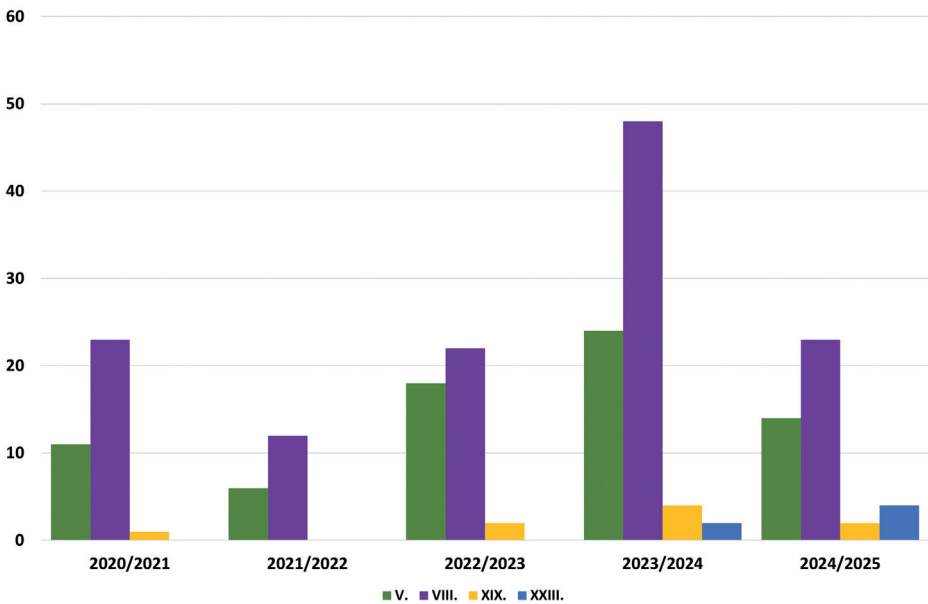
Ugyanakkor a fentiekben túl fontos tényezőnek bizonyulhat az is, hogy működik-e a kerületben **kerületi közösségi költségvetés**, hiszen mindez a fővárosi részvételi költségvetést is erősítheti, ez esetben a helyiek jobban megértik a rendszer működését, jelentőségét, nagyobb mértékben vehetnek részt a fővárosi programban is. A tanulmány megírásáig összesen 8 kerületben működik helyi közösségi költségvetés. Összevetve az 1000 főre jutó beküldött ötletekkel, a Mann-Whitney U teszt szignifikáns eltérést mutat a kerületek között ($p=0,023$), ugyanakkor nincs jelentős eltérés a két csoport átlaga között, ahol nincs kerületi program, oda átlagosan 0,6 ötlet jut 1000 főre, míg ahol van, ott 0,9 ötlet. Tehát bizonyos mértékben meghatározó lehet az, hogy működik-e helyi részvételi költségvetés, ennek szerepe inkább egyes kerületekben lehet meghatározó, az egész fővárosi program tekintetében hatása inkább közepesnek mondható.

Az összes kerület közül kiemeltünk 2–2 kerületet, ahova sok és ahova kevés ötlet érkezett, azt vizsgálva, hogy a benyújtott ötletek száma hogyan változott a vizsgálati

időszakban (7. ábra). A program négy éve során a beküldött ötletek mennyisége jelentősebben nőtt azokban a kerületekben, ahova már a program kezdetén is sok ötlet érkezett, mivel a korábbi aktivitás, eredményesség buzdíthatja további részvételre a következő évben is a lakosokat. Míg ahova kevesebb ötlet érkezett eleve, ott az eltelt időszakban az ötletek mennyisége kisebb mértékben nőtt, vagy akár csökkent is bizonyos időközönként (2. ábra).

Tehát azokban a kerületekben, ahol eleve van részvételi költségvetés, ott a fővárosi közösségi költségvetés is folyamatosan viszonylag népszerű és idővel még népszerűbb lett, míg ahol nincs ilyen kerületi intézkedés, vagy eleve kevés ötletet nyújtottak be, ott alig lett népszerűbb vagy éppen népszerűtlenebb lett, így a kerületek közti szakadék tovább mélyült. Ezt a jelenséget számos kutatás alátámasztja.

Külföldi szerzők kutatásai alapján azok a lakosok, akik részt vesznek a programokban még aktívabbak lesznek míg akik nem azok kevésbé támogatják a jelenséget (MICHELS, A. 2014). A budapesti közösségi költségvetés esetében is hasonló folyamatra utalhat.

2. ábra Az V. a VIII. a XIX. és a XXIII. kerületre érkezett ötletek alakulása

Forrás: otlet.budapest.hu, Saját szerkesztés 2025

Figure 2 Trends in the number of ideas submitted to Districts V, VIII, XIX, and XXIII

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

Bár a kerület polgármesterének pártállása (kormánypárti vagy ellenzéki) szerinti kategorikus csoportosítás nem mutatott statisztikailag szignifikáns eltérést a részvételi hajlandóságban, a részletesebb, a szavazatarányokat vizsgáló elemzés már markáns összefüggéseket tárt fel. A lakónépesség számával kontrollált parciális korrelációs vizsgálat (mely a 2022-es Európai Unió választási eredmények és az 1000 főre jutó ötletek számát vetette össze) rávilágított, hogy a politikai preferenciák és a közösségi költségvetésben való aktivitás között valós kapcsolat van. Az adatok alapján az ellenzéki összefogásra leadott szavazatok aránya szignifikáns, pozitív korrelációt mutat a benyújtott ötletek számával ($r = ,511$; $p = ,015$), ami arra utal, hogy a politikailag aktívabb, kormány-

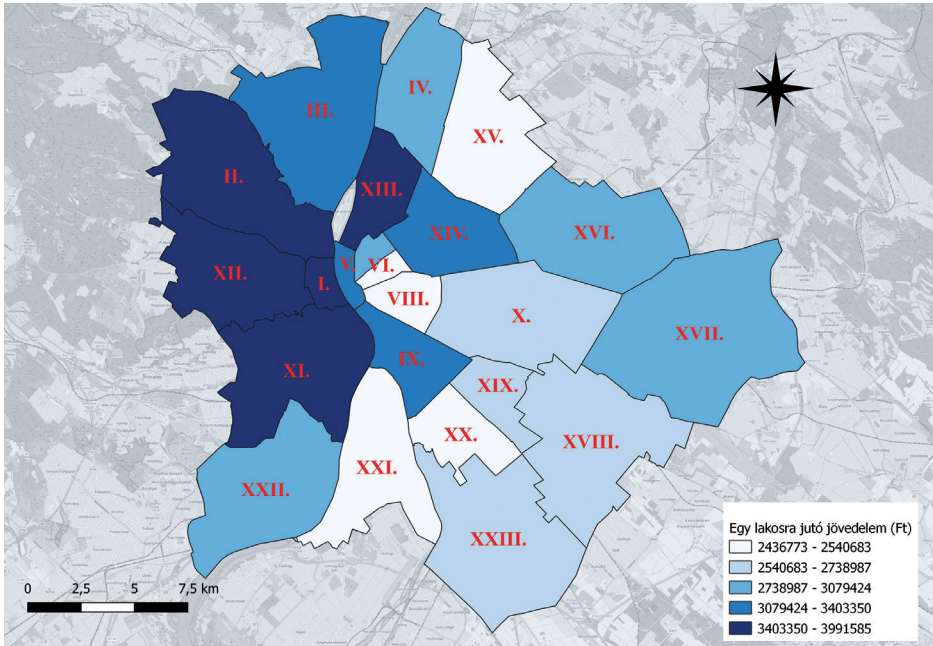
kritikus bázissal rendelkező kerületekben a lakosság nyitottabb a részvételi demokrácia ezen eszközére. Ezzel szemben a kormánypárti (FIDESZ–KDNP) szavazatarány negatív korrelációt mutat a részvétellel ($r = -0,430$; $p = 0,046$). Különösen erős negatív összefüggés figyelhető meg a Mi Hazánk Mozgalom támogatottsága és az ötletelési aktivitás között ($r = -0,717$; $p < 0,001$).

Ez az eredmény összecseng PÁLNÉ KOVÁCS I. (2021) megállapításaival, miszerint a politikai magatartás és a hatalomhoz való viszony alapvetően befolyásolja a helyi cselekvőképességet. Úgy tűnik, a részvételi költségvetés intézménye jelenleg inkább a „városhoz való jog” (MÓRICZ Á. 2012) liberálisabb, urbánus értelmezésével rezonál, míg a hierarchikusabb vagy radikálisabb politikai kultúrájú közegekben kevésbé képes mozgósítani. A földrajzi elhelyezkedés (külső-belső kerületek) szignifikáns eltérése ($p = 0,000$) tehát nem független a kerületek politikai szociológiájától.

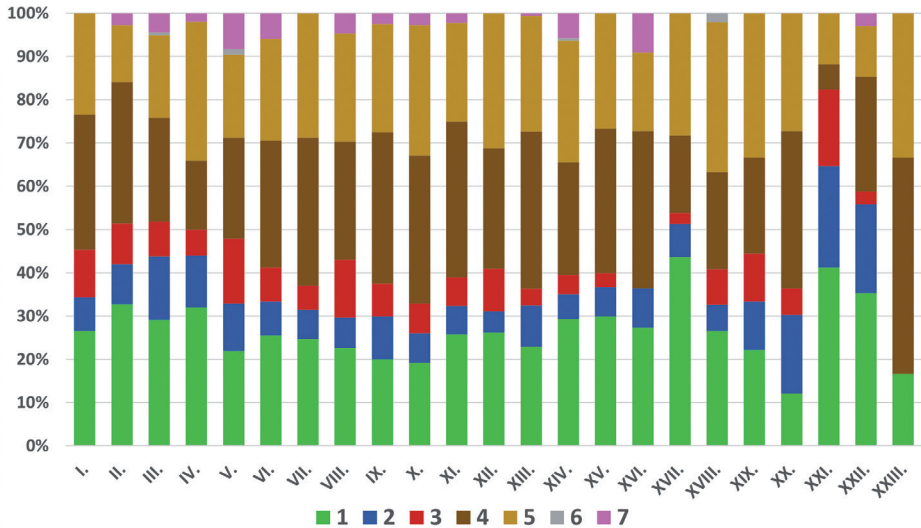
A felsorolt számos egyéb tényező mellett ezekből a kerületekből azért is érkezik kevesebb ötlet mivel a **kommunikációs lehetőségek** eleve szűkre szabottak a főváros esetében, a külsőbb kerületek tekintetében pedig ezek még korlátozottabbak. Nincsenek megfelelő eszközök, a hirdetéshez, például nem tudják plakátra kitenni, nincsen fővárosi helyi lap, ahol megjelenhetne stb. Így az itt élők nem hallanak a pályázatról, nem ismerik annak lényegét és a folyamat működését.

A fentiekből elmondható, hogy a kerület elhelyezkedése igen erőteljes differenciáló tényező, de ez önmagában nem magyarázhatja a benyújtott ötletek térbeliségét, mindez egy összetettebb folyamat, amelyet különböző szinteken lejátszódó folyamatok eredményeznek. A kerületi közösségi költségvetés megléte, a kommunikációs problémák intézményi szinten jelentkeznek, míg a társadalmi-demográfiai, jövedelmi és térhasználati tényezők egyéni szinten, addig a társadalmi, kulturális aktivitás közösségi szinten befolyásoló tényezők. Mindezek kerületi mintázatai és eltérései pedig kirajzolják és eredményezik a közösségi költségvetés térbeliségének egyenlőtlenségeit. Ez alapján azokban a kerületekben, ahol a lakosok jobb egzisztenciális helyzettel rendelkeznek, vagy ahol magasabban iskolázottak oda több ötlet érkezik, ott többen vesznek részt a programban (3. ábra). Az, hogy bizonyos kerületek lakói kevésbé aktívak és egyes kerületekre kevesebb ötlet érkezik, nem segíti a közösségi költségvetések azon alapvető célkitűzését, hogy a marginalizált csoportok részvételi lehetőségei növekedjenek és hogy éljen a program azon potenciális hatásával, hogy csökkentse a területi különbségeket. (WAMPLER, B. 2000).

A területi különbségek nemcsak a beküldött ötletek összesített számában figyelhetők meg, de a kategóriákat vizsgálva külön-külön is (4. ábra). Egyes kerületekben élők kevésbé foglalkoztatja például a zöldítéssel foglalkozó lehetőségek, más jellegű problémákra összpontosítanak. Arányában a legtöbb ötlet a „Zöld Budapest” kategóriában a Rákospente kerületre érkezett, (a beküldött ötletek 68%-a) ami a Budapest Környezeti Állapotértékelése alapján nem sorolható a legzöldebb kerületek közé [2]. Ez esetben persze oka éppen az, hogy a nem elegendő zöldfelület ösztökélte az embereket, hogy ilyen nagy arányban adjanak be zöldítéssel vagy más, fenntarthatósággal kapcsolatos ötleteket. Az abszolút számokat vizsgálva ugyanakkor a Zugló. (45 db) a III. (40 db) és a II., XI. (35 db) kerületre vonatkoztatva érkezett a legtöbb zöldítéssel kapcsolatos ötlet. Ezen kerületek azonban a főváros zöldfelületekben és zöldterületekben leggazdag térségeit jelenti. Tehát a Zöld Budapest kategória területi eltérései önmagában nem magyarázhatók a zöldterület hiányával, sokkal inkább más jellemzők alakíthatják ezt, összességében az, hogy az adott kerületben mennyire népszerű a program, hány ötlet érkezik oda, illetve az, hogy a helyi lakosok megpróbálják tovább fejleszteni a kerület zöld infrastruktúráját, érzékelnek tehát e fejlesztésekre.

3. ábra Egy lakosra jutó éves belföldi jövedelem kerületenként
 Forrás: TeIR, saját szerkesztés 2025
 Figure 3 Annual domestic income per capita (HUF) by district
 Source: TeIR, own editing, 2025

4. ábra Az egyes kategóriába beérkezett ötletek aránya száma kerületenként 2020 és 2024 között
 Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés, 2025
 Figure 4 Proportion of ideas submitted to each category by district between 2020 and 2024
 Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

- 1 – Zöld Budapest/Green Budapest 2 – Esélyteremtő Budapest/Caring Budapest 3 – Nyitott Budapest/Open Budapest
- 4 – Helyi kis ötlet/Local small idea 5 – Helyi nagy ötlet/Local large idea
- 6 – Előzetes kategória/Preliminary category 7 – Egész Budapest/Whole Budapest

A „Nyitott Budapest” kategóriából a belső kerületekre arányaiban több ötlet érkezett, mint a külső kerületekre, emellett 0,37-es közepes korreláció figyelhető meg ezen kategóriába érkezett ötletek száma és az egy lakosra jutó SZJA adóalapot képező belföldi jövedelem mennyisége között. Tehát a térbeli eltérés egy lehetséges oka, hogy azokban a külső kerületekben, ahol magasabb a rosszabb egzisztenciális helyzetben lévő aránya, kevésbé foglalkoznak például a közösség építésével, helyette más, számukra fontosabb problémák foglalkoztatják őket. **A „Nyitott Budapest” tehát inkább egy belvárosi területi fókusszal rendelkezik.**

Az „Egész Budapest” kategóriába érkezett arányaiban a legkevesebb ötlet a kerületekre. Ennek fő oka az, hogy az ebbe az osztályba érkező ötletek nagy része nem köthető földrajzi helyhez, így kerülethez sem feltétlenül. Továbbá fontos, hogy amint azt korábban említettük, ezt a kategóriát megszüntették az első program után.

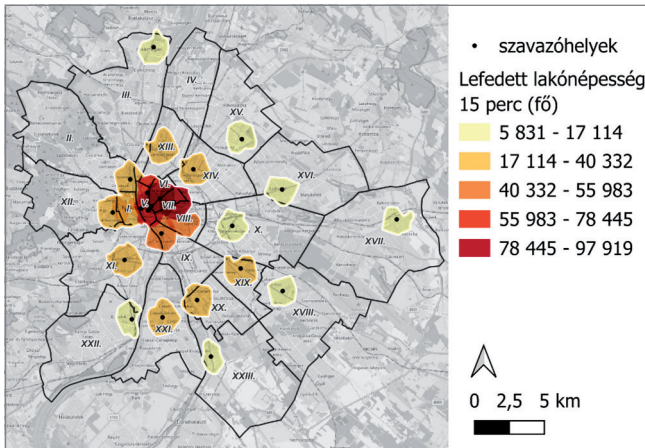
Arányaiban a „Helyi nagy ötlet” kategóriában a XXIII. kerületre érkezett a legtöbb beküldés. Ennek oka azonban nem az, hogy ezeket ilyen kiemelkedően fontos kérdéseknek tartják a lakosok, hanem hogy a közösségi költségvetés népszerűtlensége miatt mindössze két ötlet érkezett a kerületre, 1–1 a fentebb említett kategóriába és a „Helyi kis ötlet” kategóriába így lehetséges az 50–50% -os arány. Hasonló jelenség figyelhető meg a XIX. és a XV. kerület kapcsán is, ahol 43% és 29% a „Helyi nagy ötlet és a „Helyi kis ötlet” kategóriákba érkezett ötletek aránya, ezekre a kerületekre is kis számban érkeztek ötletek. Összeségében megfigyelhető, hogy azokra a kerületekre, amelyekre kevés ötlet érkezett – tehát inkább a külső kerületekre – jellemzőbb, hogy nagyobb arányban érkeznek a „Helyi nagy ötlet” kategóriába eső javaslatok. Továbbá a két helyi kötődésű kategória népszerűsége mutatja, hogy az embereket kifejezetten érdeklik a saját közvetlen környezetüket érintő problémák és fejlesztési lehetőségek. Ez az eredmény összecseng a nemzetközi szakirodalom megállapításaival, melyek szerint a közösségi költségvetés képes a lokálpatriotizmust erősíteni és növelni a lakosok környezetükkel kapcsolatos tudatosságát. FAINSTEIN (2010) az „Igazságos Város” (Just City) koncepciójában hangsúlyozza, hogy a demokratikus részvétel növelése nemcsak az elosztási igazságosságot szolgálja, hanem a lakosok elköteleződését is a helyi ügyek iránt, hiszen a részvétel révén a városlakók passzív szemlélőkből aktív alakítóivá válnak saját életterüknek.

Az eredmények alapján tehát a budapesti közösségi költségvetés kapcsán megfigyelhetjük, hogy a belvárosi kerületekre jelentősen több ötlet érkezett, mint a külvárosi kerületekre. Ennek szerteágazó okai közé tartozik, hogy a belváros mindenki által igénybe vett terület ezért a külső kerületek lakói is küldenek ide ötleteket. Emellett az anyagi helyzet függvényében a jobb egzisztenciával rendelkező kerületekből több ötlet érkezik, ugyanakkor ez a jelenség alól Józsefváros kivétel. Itt a helyi program sikere arra ösztönzi a lakosokat, hogy a fővárosi programon is nagyobb számban vegyenek részt. Az anyagi helyzet mellett azt is láthatjuk, hogy az iskolázottabbak aktívabban veszik ki a részüket a programból. Ezekből arra következtethetünk, hogy a kiszolgáltatott helyzetben lévő állampolgárok felkarolását a program nem tudta teljes mértékben megvalósítani. Az ötletek tematikus megoszlása is térbeli eltéréseket mutat. Számos zöldítéssel kapcsolatos ötlet érkezett azokba a kerületekbe, ahol már most is számottevő a zöldterületek mennyisége [2], ugyanakkor azokból a kerületekből is nagy az igény egy zöldebb városra, ahol napjainkban nem figyelhető meg ez a megfelelő szinten. Az esélyteremtés igénye azokban a kerületekben volt jelen leginkább, ahol a legtöbb hátrányos helyzetű lakos él, hiszen nekik van ezekre a fejlesztésekre szükségük.

A részvételi lehetőségek technikai aspektusát vizsgálva megállapítható, hogy a közösségi költségvetés a digitalizációra épít: a leadott szavazatok döntő többsége az online felületen érkezik. Bár ez költséghatékony és a fiatalabb, digitálisan írástudó rétegek

számára alacsony küszöböt jelent, a procedurális igazságosság sérülésének kockázatát hordozza magában a digitális szakadék miatt. A program ezért – a kirekesztés mérséklése érdekében – fizikai szavazási pontokat is biztosít, részben időszakos kitelepülések, részben állandó helyszínek (jellemzően könyvtárak) formájában [1].

A fizikai szavazóhelyek térbeli elhelyezkedésének vizsgálata (5. ábra) azonban rávilágít arra, hogy a disztributív igazságtalanság az infrastruktúra szintjén is megjelenik. A térképen látható, hogy míg a belső kerületekben a lefedettség szinte teljes, és egy-egy pont vonzáskörzete (15 perces elérhetőség) akár 70–90 ezer főt is lefed, addig a külső kerületekben (pl. XVI., XVII., XXII.) a szavazópontok csupán apró, szigetszerű zárványokat alkotnak.

5. ábra A fővárosi közösségi költségvetés fizikai szavazóhelyeinek térbeli lefedettségé a 2024/2025-ös programévben

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés, 2025

Figure 5 Spatial coverage of physical voting locations of the Budapest participatory budget in the 2024/2025 programme year. Voting locations (points), covered population 15 min (persons)

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

Ez a területi egyenlőtlenség közvetlen procedurális deficitet eredményez, hiszen a részvételi folyamat technikai feltételei nem biztosítottak egyenlő mértékben minden lakos számára. A közösségi költségvetés eljárásrendje bár formálisan minden budapestinek jogot biztosít a szavazásra, a gyakorlatban a peremkerületek digitálisan kevésbé kompetens lakossága – például az idősebb vagy alacsonyabb státuszú rétegek – számára a fizikai szavazás jelentenéz az egyetlen alternatívát az online felülettel szemben. Mivel azonban ezek a pontok számukra nehezen vagy egyáltalán nem elérhetők, ők a fizikai akadályok miatt kiszorulnak a döntéshozatali folyamatból. Ahogy TAGAI G. (2021) is hangsúlyozza, a közérdekű szolgáltatásokhoz való hozzáférés területi egyenlőtlenségei rendszerszintű akadályt képeznek. Jelen esetben ez a demokratikus eljárásban való részvételhez szükséges infrastruktúra hiányát jelenti, ami csorbítja a helyi lakosság politikai cselekvőképességét és érdekérvényesítési lehetőségét.

A fővárosi közösségi költségvetés területisége kerületi és fővárosi szinten tehát több társadalmi-gazdasági és lokális tényezőtől függ, egy igen komplex jelenség. Ilyen tényező pl. a lakosság jövedelmi helyzete, iskolázottsága, szociális helyzete. Fontos befolyásoló tényező a helyi közösségi költségvetés megléte, a központi, fővárosi kommunikáció sikeressége, de befolyásoló tényező lehet a kerület politikai irányultsága is. Összességében tehát különböző térhasználati, gazdasági, demográfiai és társadalmi tényezők indokolhatják a térben jelentkező eltéréseket a fővárosi közösségi költségvetésben. Fontos különbséget

teni a program területi eltéréseiben és a lakossági részvétel eltéréseiben. A benyújtott ötletek száma alapján látjuk, hogy igen jelentős térbeli különbségek figyelhetők meg a programban, amelyeket a fentebb említett tényezők, alapján lentebb részletezett tényezők egyaránt alakítanak. A kerületek és a helyi lakosság eltérő helyzete indukálja, magában hordozza tehát a térbeli egyenlőtlenségeket. Ez rámutat arra az általános dilemmára, hogy a részvételi költségvetések miként tudják betölteni a demokratikus innováció szerepét. MICHELS (2014) szerint a részvételi folyamatok hozzájárulhatnak a demokrácia minőségéhez, de csak akkor, ha széles társadalmi rétegek bevonása valósul meg. SMITH (2009) ehhez kapcsolódva hangsúlyozza, hogy a részvételi eszközök önmagukban nem garantálják az igazságosságot, hanem más intézményi reformokkal együtt lehetnek hatékonyak. E reformok kidolgozásakor érdemes visszacsatolni a térbeli igazságosság korábban tárgyalt dimenzióihoz, mivel a feltárt egyenlőtlenségek egyszerre jelentkeznek procedurális (részvételi kompetenciák és lehetőségek hiánya), disztributív (a források egyenlőtlen területi lekötése) és rekognitív (bizonyos társadalmi csoportok és térségek igényeinek láthatatlansága) szinten. Megfontolandó lenne tehát egy térbeli kvóta vagy területiségen alapuló módszertan kidolgozása. Egy ilyen eszköz nemcsak az erőforrások mechanikus elosztását (disztributív igazságosság) korrigálná, hanem célzott beavatkozást kényszerítene ki a kevésbé aktív térségek bevonására (procedurális javítás) és a hátrányos helyzetű lokális közösségek igényeinek elismerésére (rekognitív igazságosság) is.

A fővárosi közösségi költségvetés térbelisége városrészi szinten

Amennyiben a kerületeken belül vizsgáljuk a beérkezett ötleteket jelentős területi eltéréseket tapasztalhatunk ebben a felbontásban is (6. ábra). Az ötletek zöme forgalmas területekre, közlekedési csomópontokra (Lánchíd, Örs vezér tere, Déli pályaudvar) érkezett, valamint olyan helyekre, amiket gyakran látogatnak a lakosok, területekre, ahol kikapcsolódhatnak, zöld infrastruktúra található. (Pl. Római part, Budai hegység, Játszóterek). Ezek a nagy csomópontok egyfajta alulról jövő, bottom-up fejlesztési „mentál mapet” rajzolnak ki a lakosok vélekedéséről.

A legtöbb ötletet kapó kerületek esetében megvizsgáltuk a beérkezett ötletek pontos elhelyezkedését. Gyakorlatilag mindegyik kerület esetében azonosíthatók hotspotok, amely területekre sok fejlesztési javaslat érkezik. A III. kerület esetében két fő területre összpontosulnak az ötletek, Békásmegyerre és Óbudára, a kerület belső részére. Mindez pedig egyrészt a lakónépesség sűrűségével és az intenzív térhasználattal bíró Flórián tér és környékére összpontosul. A XIII. kerület is két főbb részre osztható, a Róbert Károly körúton belül, a kerület belvároshoz közelebbi részeire összességében több ötlet érkezik, azon belül is a Szent István park és környéke, valamint a Lehel tér az, ami kiemelkedő. A kerület külsőbb részein pedig a Rákospatak mente, valamint a Béke út – Tahi út kereszteződése dominál. A XIV. kerület is felosztható két fő részre, ugyanis a Nagy Lajos király útján belül jóval több ötlet érkezik, mint azon kívül. A kerületet azonban egyértelműen az Örs vezér terére benyújtott ötletek dominálják, mutatva az igen forgalmas, sokakat érintő problémákat és egyben fejlesztési lehetőségeket. A XI. kerületet a Kelenföld vasútállomás – Déli pályaudvar közötti vasútvonal osztja ketté, ez esetben is több ötlet érkezik a kerület belsőbb részeire, ugyanakkor Gazdagrét és Kelenföld vasútállomás környéke szintén sok ötletet kapott a program során. A belsőbb területeket a Villányi út – Mórícz Zsigmond körtér – Szabadság híd tengely dominálja. Az I. kerület esetében pedig a Lánchíd egyértelmű dominanciával rendelkezik, de a Déli pályaudvar környéke szintén meghatározó, csakúgy, mint a rakpart egésze.

Sok esetben nagyszámú olyan ötlet érkezett egy-egy területekre a program évei során, amik tartalmukban is hasonlóak, de a szavazólapon mégsem nyertek, hiába tűnik úgy, hogy adott fejlesztésekre lenne igénye a lakosságnak. Ilyen például a XIII. kerületben a Tahi út és Béke út kereszteződése, ahová eddig összesen 11 nem nyertes ötlet érkezett a gyalogos és kerékpáros átkelés fejlesztésére. Ez arra enged következtetni, hogy a helyi lakosok számára hiába fontos ezen területek fejlődése, a szavazáson egyéb – gyakran más kerületekben található –, ötletek nyernek. Számos, a helyi közösségek szempontjából fontosnak tűnő fejlesztés nem tud megvalósulni, mivel előbb kimerül a kategóriára szánt keret.

Ezen probléma feloldásához **ötletkörzetek** kialakítása járulhatna hozzá ahhoz, hogy a helyi ötleteknek ne más kerületek ötleteivel kelljen versenyeznie, így a lakosság számára számos olyan fejlesztés megvalósíthatóvá válik, amiknek jelen helyzetben nincs esélyük nyerni. A körzetek kialakítására jó példa a józsefvárosi program, ahol éppen a területi egyenlőtlenségek kiküszöbölése céljából hoztak létre körzeteket a kerületen belül.

A tahi utcai kereszteződés a 2022/2023-as ciklusban a Helyi nagy ötletek kategóriában került a szavazólapra. Fővárosi szinten a kategóriában a 6. legtöbb szavazatot kapta, ugyanakkor a költségkeret kimerült az első kettő legtöbb szavazatot kapott ötlettel. Ugyanakkor abban az évben a XIII. kerületre vonatkoztatva ez volt a legnépszerűbb ötlet (1387 szavazat), ami mutatja helyi jelentőségét. Azonban mivel a kategória kerete mindössze 240 millió forint, így az ötletek mérete, jellege miatt ez gyorsan kimerül. Ezért állhat elő az, hogy bár a Helyi kis ötletekre gyakran jóval kevesebb szavazat érkezik, mégis jóval több tud megvalósulni, hiszen a keretösszeg ebben az esetben 400 millió forint.

Az összegek elosztásának módosításával megvizsgálhatunk különböző scenáriókat. Amennyiben a helyi kis, illetve helyi nagy ötleteket vesszük csak számításba, akkor a 2022/2023-as ciklusban összesen 11 ötlet nyert a szavazáson, de ezek közül a helyi kis ötletek egy jelentős része 1000 szavazatszám alatt végzett. Létrehozhatunk egy olyan esetet, ahol egyetlen Helyi ötlet kategóriát alkotunk 640 milliós keretösszeggel. Ebben az esetben kevesebb nyertes ötlettel számolhatunk (7 db), de minden ötlet nagyobb (akár helyi) támogatással rendelkezik mint az előző esetben. Tehát feltételezhetjük, hogy fontosabb, többeket érintő ötletek nyernek és valósulnak majd meg. Ebben a scenárióban 9 helyi kis ötlet kiesik a nyertesek közül, de nyertessé válna az Őrs vezér terének zöldítése, és közcéce telepítése a Népligetbe is, melyek az első scenárióban nem nyerhettek. Ezzel egy időben olyan ötletek nem nyerhetnek ebben a scenárióban, mint a Götés-tó környezetének rendbetétele, villamosmegállók zöldítése a IV. kerületben vagy éppen rádióra kialakítása a Blahán.

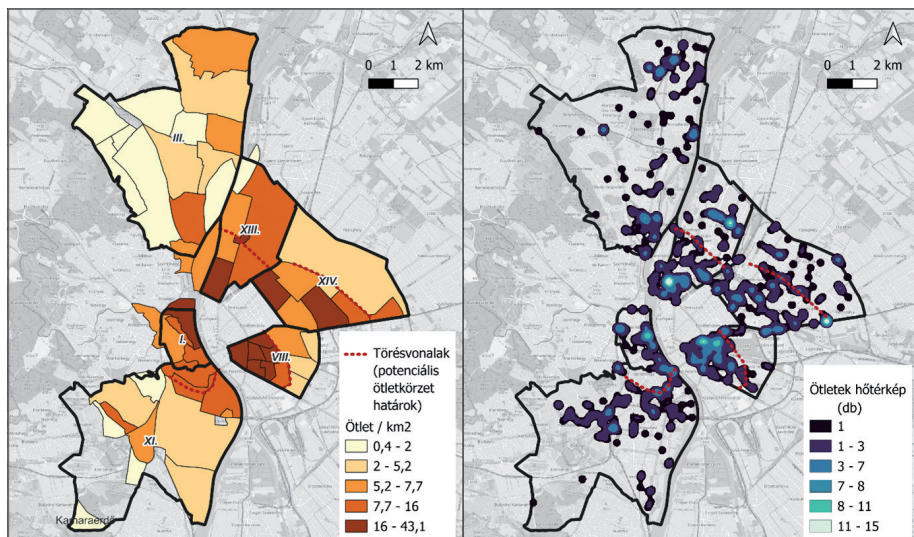
Egy harmadik scenárió az előző esetre épül, ugyanakkor területi kvótát alkalmaz. Mivel a megadott közösségi költségvetési keretből indultunk ki, így nem tartjuk reálisnak, hogy a 640 millió forint összeget mondjuk kerületenként vagy egyéb körzetenként osszák szét (habár magasabb költségkeret esetében ezek lennének az ideális megoldások). Így összességében az ötleteket belső és külső területre, ún. ötletkörzetre osztottuk, nagyobb hangsúlyt adva a „külső” ötleteknek (220 és 420 millió forint – hiszen minden egyéb kategóriában egyébként is a belsőbb városrészekre érkezik több ötlet és szavazat. Határáként nem kerületi határokon gondolkodtunk, hiszen az ötleteket beküldők is inkább térhasználati szokásaik alapján gondolkodnak (RIGÓCZKI G. – KRISKA O. 2025). Így határáként a két övezet között a Hungária körút és annak elképzelt folytatása a budai oldalon került kijelölésre. Ez tehát a kevesebb nyertes, de nagyobb helyi támogatással és területi kvótával bíró scenárió. Ebben az esetben a Szent Gellért rakpart gyalogos és kerékpáros biztonságosabbá tétele kiesne a nyertesek közül (a belső ötletek elérték a maximális összeget). Cserébe viszont a nyertesek közé került a Béke utca – Tahi utca kereszteződése, illetve a 2. scenárióban kiesett Götés-tó környéke is. A 3. forgatókönyvben 8 ötlet valósulhatna

meg, mindez tehát eltérli a helyi kis- illetve nagy ötletek kategóriáját, helyette egyetlen helyi ötlet kategóriát létrehozva, biztosítva ezzel azt, hogy minél támogatottabb helyi ötletek valósulhassanak meg viszonylag tág (120 milliós) költségkerettel ötletenként. Ezzel egy időben pedig egy egyszerű területi kvóta alkalmazásával biztosítja azt is, hogy az ötletek nyeresí esélye ne csak a sűrűn használt, belvárosi területek esetében legyen nagyobb, de a külsőbb, szintén erős lakossági támogatással rendelkező ötletek is nyerhessenek.

A 6. ábra hő térképe igazolja, hogy a beérkezett ötletek térbeli eloszlása nem egyenletes: a pontszerűsített adatok jól körülhatárolható hotspotokat rajzolnak ki a vizsgált kerületekben, amelyek jellemzően a közlekedési csomópontokhoz, a sűrűn lakott belvárosi részekhez és a közösségi terekhez kötődnek. Ezzel szemben a kerületek külső területei „fehér foltként” jelennek meg, ami a disztributív igazságtalanság kockázatát hordozza: területi kvóta (ötletkörzetek) nélkül a források nagy része a már eleve aktívabb centrumterületekre koncentrálódik.

A térkép egy lehetséges megoldási javaslatot vázol fel a térbeli igazságosság érvényesítésére. A vizsgált kerületek morfológiai és funkcionális tagoltsága alapján indokolt 2–3 elkülönült ötletkörzet létrehozása. Ez a felosztás elválasztja a sűrűn lakott, intézményi funkciókkal telített belső részeket a kertvárosiasabb vagy átalakulóban lévő külső övezetektől.

Ez a módszertan nemcsak a fővárosi, hanem a kerületi szintű részvételi költségvetések számára is irányadó lehet. Korlátozott pénzügyi erőforrások esetén a túl apróztott körzetrendszer (pl. egyéni választókerületek szerinti osztás) atomizálná a forrásokat, ellehetetlenítve a látható fejlesztéseket. A térképen vázolt, nagyobb egységeket (zónákat) alkalmazó modell azonban biztosítja az egyensúlyt: garantálja, hogy a kerület „csendesebb”, külső részei is dedikált forráshoz jussanak, miközben a forrásméret elegendő marad érdemi beavatkozásokra. Ezzel a strukturális megoldással a közösségi költségvetés intézménye képes lehet korrigálni a spontán részvételtől fakadó területi egyenlőtlenségeket.

6. ábra A vizsgált kerületekben a beérkezett ötletek elhelyezkedése
 Forrás: otlet.budapest.hu, OSM.hu, saját szerkesztés, 2025
 Figure 6 Location of submitted districts in the examined districts
 Dividing lines (potential „idea zone” boundaries), ideas/km². Idea heatmap (count)
 Source: otlet.budapest.hu, OSM.hu, own editing, 2025

Az ötletek mellett célszerű megvizsgálni a már megvalósult ötletek térbeliségét is. A projektek a szavazólapra kerülő gyakran összevont ötleteket takarják. Azaz egy projekt több beküldött ötletet is tartalmazhat, ha ezek összeesengenek, hasonló javaslatok. A megvalósult projektek közül jelen elemzéshez olyat választottunk ki, amelyek nem egyetlen megnevezett helyre vonatkoznak, hanem érinthetik a főváros számos pontját, azaz jellemzően nem a helyi kis vagy -nagy kategóriába tartoznak. A két vizsgált projekt ivókutak és kerékpártárolók elhelyezésére vonatkozik. Mindkét projekt 2023-ban valósult meg, az ivókutak esetében 25 darab, a kerékpártámaszok esetében pedig tervezetten 93 helyszín (7. ábra) (2023-ig mindössze 78 helyszín készült el, de mi most az összes tervezett helyszín szerepeltetjük az ábrán).

7. ábra Az Egész Budapest kategóriában megvalósult kerékpártárolók és ivókutak eloszlása a fővárosban.

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés, 2025

Figure 7 Distribution of bicycle stands and drinking fountains implemented in the Whole Budapest category in the capital. Locations: drinking fountain, bicycle stand; Locations heatmap

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

A 7. ábra alapján a két projekt eloszlásában erőteljes területi különbségek figyelhetők meg: míg a fejlesztések döntő többsége Budapest belső városrészeiben – elsősorban a VI., VII., VIII. és IX. kerület határterületein – koncentrálódik, a külsőbb kerületek jelentős része szinte teljesen kimarad a beavatkozásokból.

A kerékpártárolók elhelyezkedése különösen koncentrált, elsősorban a nagy forgalmú, sűrűn lakott, közlekedési csomópontokkal ellátott belvárosi negyedekben jelennek meg, elszórtan külsőbb kerületekbe is kerültek, jóval alacsonyabb számban. Az ivókutak eloszlása ehhez képest még koncentráltabb. A belvárosra koncentráló térképrészlet érzékelteti a sűrűsödési zónákat. Ez alapján három főbb gócterület azonosítható, egy északabbi (*narancssárga kontúr*). Ez a legsűrűbb klaszter, amely a VII. kerület (Erzsébetváros) és a VI. kerület (Terézváros) határán húzódik, átnyúlva a VIII. kerület (Józsefváros) és

V. kerület (Belváros-Lipótváros) egyes részeibe is. A déli (*lila kontúr*) sűrűsödés a IX. kerület (Ferencváros) nyugati, belső részein koncentrálódik, különösen a Kálvin tér–Corvin negyed tengely mentén és a Mester utcában. A délnyugati klaszter (*zöld kontúr*) a XI. kerület (Újbuda) északi részére koncentrálódik, különösen a Móricz Zsigmond körtér, Gárdonyi tér, BME épületei, és a Szent Gellért tér környezetében a Bartók Béla út tengelye mentén. A két projekt megvalósítása a főváros részéről tehát elsősorban belvárosi, sűrűbben lakott, nagyobb forgalmú területekre fókuszált.

A periférikus városrészek alulszolgáltatottsága azonban szembevetendő, ami a közösségi költségvetés térbeli kiegyensúlyozottságát, illetve a részvételi döntéshozatal földrajzi szűkösségét is problematizálja. Ez a térbeli igazságosság kérdését is felveti, különösen olyan városrészek esetében, ahol nagy lélekszámú, de kevésbé mobil vagy kevésbé aktív közösségek élnek.

Következtetések, javaslatok

A budapesti közösségi költségvetés tapasztalatai alapján jól látható, hogy a program fontos demokratikus innovációként járulhat hozzá a lakosság bevonásához a városi döntéshozatalba. Ugyanakkor a részvételi aktivitás jelentős területi és társadalmi különbségeket mutat, amelyek azt jelzik, hogy a folyamat jelenlegi formájában nem képes maradéktalanul teljesíteni az esélyegyenlőség és a térbeli igazságosság ígértét. A belső kerületek aktívabb részvétele és a külvárosi kerületek alacsonyabb bevonási aránya arra utal, hogy a közösségi költségvetésben is újratermelődnek a meglévő társadalmi és térbeli különbségek.

Főbb következtetések:

Procedurális deficit és a „Városhoz való jog” egyenlőtlensége: A részvétel térbeli mintázata – a belső kerületek dominanciája – azt jelzi, hogy a procedurális igazságosság sérül. Bár formálisan mindenki rendelkezik a részvétel jogával, a LEFEBVRE (1991) által definiált „tér társadalmi termelésében” való tényleges részvétel a jobb érdekérvényesítő képességgel rendelkező lakosság privilégiumává válik. A kommunikációs hiányosságok és a társadalmi-demográfiai eltérések (digitális szakadék) miatt a bizonyos lakók és városrészek kiszorulnak a döntéshozatali eljárásból.

A benyújtott ötletek tematikus megoszlása (zöld vs. szociális fejlesztések) igazolja a posztstrukturalista elméletet, miszerint a különböző társadalmi csoportok eltérően élnek meg az igazságtalanságot (YOUNG, I. M. 1990).

Disztributív igazságtalanság és a megvalósítás korlátai: Az alacsony megvalósulási arány és az erőforrásokért folyó versenyben alulmaradó külső kerületek helyzete a disztributív igazságtalanság (elosztási egyenlőtlenség) újratermelődését mutatja. A HARVEY (1973) által leírt tőkefelhalmozási és tértermelési mechanizmusokat a program nem tudja ellensúlyozni. A részvételi költségvetés jelenlegi működése inkább a már aktív és jobb erőforrásokkal rendelkező csoportokat erősíti, míg a marginalizált közösségek bevonása korlátozott.

Javaslatok a jövőre nézve:

Disztributív beavatkozás (területi kvóták, ötletkörzetek): A belső és külső kerületek közötti különbségek mérséklése érdekében bevezetett területi kvóta a Rawls-i méltányosság elvét ültetné át a gyakorlatba, biztosítva az erőforrások igazságosabb allokációját és a területi kiegyenlítést.

Rekognitív és procedurális megerősítés (célzott bevonás): A „depolitizáló” neoliberális tendenciák (HADJIMICHALIS, C. 2011) ellensúlyozására a kommunikációt célzottan

a marginalizált csoportok felé kell irányítani (szociális intézmények, civil szervezetek bevonása).

A legitimáció erősítése (implementáció és intézmények): A program hitelességének növelése érdekében a kisebb léptékű, de biztosan megvalósuló projektek támogatása, valamint a munkacsoportok reprezentativitásának növelése szükséges. Ez biztosíthatja, hogy a közösségi költségvetés ne csak egy szimbolikus gesztus legyen, hanem valódi eszköz.

Előremutató tendencia, hogy a főváros mellett egyre több magyarországi település is alkalmazza a közösségi költségvetés intézményét, amely a demokratikus részvétel elmélyítésének megkerülhetetlen eszközévé vált. Ugyanakkor jelen tanulmány – elsősorban térbeli szemléletű elemzéssel – rávilágított a rendszer néhány működésbeli hiányosságára is. Bár a program értékes lépés a városi igazságosság felé, önmagában nem képes automatikusan felszámolni a meglévő társadalmi-térbeli egyenlőtlenségeket. A valós térbeli igazságosság előmozdításához elengedhetetlenek azok az intézményi, módszertani és kommunikációs fejlesztések, amelyek célzottan a jelenleg kevésbé aktív vagy hátrányos helyzetű közösségek bevonását és a döntéshozatalba való integrálását szolgálják.

RIGÓCZKI GERGELY

SZTE Földrajz- és Földtudományi Intézet, Szeged
rigoczki.gergely@gmail.com

KRISKA OLIVÉR

SZTE Földrajz- és Földtudományi Intézet, Szeged
oliver.krsk@gmail.com

IRODALOM

- CABANNES, Y. (2004): Participatory budgeting: a significant contribution to participatory democracy. – *Environment&Urbanization* 16. 1. pp 27–46. <https://doi.org/10.1177/095624780401600104>
- FAINSTEIN, S. (2010): *The Just City*. Cornell University Press, New York.
- HADJIMICHALIS, C. (2011): *The Social Economy: International Perspectives on Economic Solidarity* by Ash Amin. – *Economic Geography* 87. 1. 109–110. <https://doi.org/10.1111/j.1944-8287.2010.01101.x>
- HARVEY, D. (1973): *Social Justice and the City*. Edward Arnold, London.
- LEFEBVRE, H. (1991): *The Production of Space*. Blackwell, London.
- MICHEL, A. (2014): Innovations in democratic governance: how does citizen participation contribute to a better democracy? – *International Review of Administrative Article Sciences*. 77. 2. pp. 275–293. <https://doi.org/10.1177/0020852311399851>
- MÓRICZ Á. (2012): A térbeli igazságosság nyomában. Edward W. Soja: Seeking spatial justice. – *Tér és Társadalom* 26. 2. pp. 108–114. <https://doi.org/10.17649/TET.26.2.2063>
- PÁLNÉ KOVÁCS I. (2021): A centralizáció és a perifériák fejlődési esélyei. – *Tér és Társadalom* 35. 4. pp. 215–240. <https://doi.org/10.17649/TET.35.4.3372>
- RAWLS, J. (1997): *Az igazságosság elmélete*. Osiris kiadó, Budapest. 736 p.
- RIGÓCZKI G. – KRISKA O. (2025): A fővárosi közösségi költségvetések lakossági aktivitásának tényezői – *Településföldrajzi tanulmányok* 14. 1. pp. 35–53.
- SMITH, G. (2009): *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge University Press, Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511609848>
- TAGAI G. (2021): Igazságos szolgáltatások? A közérdekű szolgáltatások fejlesztésének hatása a társadalmi-térbeli viszonyokra. – *Tér és Társadalom* 35. 4. pp. 33–59. <https://doi.org/10.17649/TET.35.4.3369>
- WAMPLER, B. (2000): *A Guide to Participatory Budgeting – International Budget Partnership*. 32p.
- YOUNG, I. M. (1990): *Justice and the Politics of Difference*. – Princeton University Press, Princeton, NJ.

Internetes források

[1]: otlet.budapest.hu

[2]: Budapest Környezeti Állapotértékelése 2019–2020